

ГАММАВІТАЛ

GAMMA VITAL

№ 4
(290) 2025

Мелодія спокою та рівноваги!

тривожні та депресивні розлади

стрес-асоційовані стани

психоемоційні перенавантаження

неврастенія

дисгормональні зміни психіки

порушення сну

СКЛАД:

Магнію дигліцинат	300 мг
Вітамін B6	10 мг
ГАМК	300 мг
Шафрану екстракт	40 мг
5-гідрокситриптофа	50 мг

Українська Фармацевтична Компанія

ТУ У 10.8-30552921-002:2021
ТОВ «Українська Фармацевтична Компанія»
ifk.kiev.ua

інформація для професійної діяльності медичних та фармацевтичних працівників

- Піраміда доказової медицини
- Лекції, огляди
- Дистанційне навчання
- Офіційні сторінки, новини, коментарі

№ 4 (290) 2025

Науково-практичний журнал для лікарів та провізорів. Заснований у 1996 р.
Виходить 10 разів на рік

Головний редактор: Барна О. М.**Редакційна рада**

Бабак О. Я., Базилевич А. Я., Барна О. М., Бенца Т. М., Біловол О. М., Ветютнева Н. О., Вороненко Ю. В., Гойда Н. Г., Головач І. Ю., Господарський І. Я., Дуда О. К., Жарінов О. Й., Журавльова Л. В., Заболотний Д. І., Зозуля І. С., Іванов Д. Д., Колесник Т. В., Корост Я. В. Маньковський Б. М., Медведь В. І., Павлишин Г. А., Селюк М. М., Скибчик В. А., Тронько М. Д., Фадеєнко Г. Д., Целуйко В. Й., Шунько Є. Є., Ягенський А. В., Алієва Е. (Азербайджан), Гюргадзе О. Р. (Грузія), Гольдман Р. (США), Давидович Н. (Канада), Данилкова Н. (США), Зіммет П. (Австралія), Круду Д. (Молдова), Сакалош В. (Італія), Сегал П. (Ізраїль), Сливка Ю. (США), Сміт П. (США), Хертоге Т. (Бельгія), Грехем Я. (Ірландія), Чатурведи А. (Індія)

Видається за наукової підтримки Національного університету охорони здоров'я України імені П. Л. Шупика МОЗ України, Національного медичного університету імені О. О. Богомольця

Журнал «Ліки України» включений до міжнародних наукометричних та спеціалізованих баз даних: Index Copernicus (Польща), Google Scholar, Загальнодержавної реферативної бази даних «Україніка наукова», УРЖ «Джерело»

Журнал «Ліки України» є науковим фаховим виданням з медичних і фармацевтичних наук з 09.06.1999 р.

Рекомендовано Вченою радою Національного університету охорони здоров'я України імені П. Л. Шупика МОЗ України

Передплатний індекс 40543

Засновник і видавець: ТОВ «Медікс Груп»**Свідоцтво про державну реєстрацію** КВ №20786-10586ПР від 13.06.2014 року, видане Міністерством юстиції України

Наклад 12 000 прим. Ціна договірна

Підписано до друку: 29.05.2025 р.

Адреса редакції та видавця: 03035, м. Київ, вул. Митрополита Василя Липківського, буд. 45. тел. (044) 246-09-60, 246-09-61
e-mail: info@health-medix.com, www.lu-journal.com.ua

Віддруковано в ТОВ «Друкарня «Літера»: 04119, Київ, вул. Сім'ї Хохлових, 8-А.

© – матеріал, що публікується на правах реклами.

Відповідальність за достовірність, зміст і орфографію рекламних матеріалів несе рекламодавець. Матеріали друкуються мовою оригіналу (українською, англійською).

Редакція не завжди поділяє думки авторів публікацій.

① – Інформація для лікарів та фармацевтів. Підлягає розповсюдженню на спеціалізованих семінарах, конференціях, симпозіумах з медичної тематики. Передрук або інше відтворення в будь-якій формі в цілому або частково статей, ілюстрацій, рекламних або інших матеріалів дозволено лише за письмової згоди редакції та з посиланням на джерело і дотриманням вимог законодавства.

Начальник видавничого відділу: Корост Я.**Випусковий редактор:** Мотрук Д.**Дизайн і верстка:** ТОВ «Медікс Груп»**Розповсюдження:** ТОВ «Медікс Груп»

Київ, ТОВ «Медікс Груп», 2025

«MEDICINES OF UKRAINE»

№ 4 (290) 2025

Scientific and practical journal for physicians and pharmacutists. Founded in 1996

Is published 10 times a year

Chief editor: Barna O. M.**Editorial Council**

Babak O. J., Basilevich A. Ya., Barna O. M., Bentsa T. M., Bilovol O. M., Vetitneva N. O., Voronenko Ju. V., Hoida N. H., Golovach I. Yu., Gospodarsky I. Ya., Duda O. K., Zharinov O. Y., Zhuravliova L. V., Zabolotnyi D. I., Zozulia I. S., Ivanov D. D., Kolesnyk T.V., Korost Ya. V., Mankovskyi B. M., Medved V. I., Pavlyshyn G. A., Selyuk M. M., Skybchuk V. A., Tronko M. D., Fadiyenko H. D., Tseluiko V. J., Shapovalov V. V., Shunko Je. Je., Alieva E. (Azerbaijan), Giorgadze E. R. (Georgia), Robert Goldman (USA), Davydovych N. (Canada), Danylkova N. (USA), Paul Zimmet (Australia), Crudu D. (Moldova), Sakalosh V. (Italy), Segal P. (Israel), Slyvka Y. (USA), Smith P. (USA), Hertoge T. (Belgium), Ian Graham (Ireland), Anoop Chaturvedi (India)

Is published with the scientific assistance of P.L. Shupik National University of Health of Ukraine Ministry of health of Ukraine, O. O. Bogomolets National Medical University

The journal «Medicine of Ukraine» is included in the international scientometric and specialized databases: Index Copernicus (Poland), National referral database «Ukraine Science», URZH «Source»

«Medicine of Ukraine» journal is a scientific specialized publication of medical and pharmaceutical sciences since 09.06.1999

Is recommended by Scientific Council of P. L. Shupik University of Health of Ukraine Ministry of health of Ukraine

Prepay index 40543

Founder and publisher: LLC «Medix Group»**Certificate of state registration of a legal entity** KV №20786-10586PR of 13.06.2014 given by Ministry of Justice of Ukraine

Circulation 12 000 issues. Negotiated price

Date of going to print 29.05.2025

Editorial office and publisher address: 03035, # 45, Metropolitan Vasyl Lipkovsky, Kyiv. Tel.: (044) 246-09-60, 246-09-61

E-mail: info@health-medix.com. www.lu-journal.com.ua

Published in LLC«Drukarnia«Litera» 04119, 8-A Simyi Khohlovykh str., Kyiv

© – sponsored features

Advertiser is responsible for accuracy, content, and spelling of promotional material. Articles are published in the original language (Ukrainian, English). Editorial board does not always share the opinions of the authors of articles.

① – Information for physicians and pharmacists. Is to be distributed at specialized seminars, conferences and symposia on medical subjects. May not be reproduced in any form in whole or in part, including articles, illustrations, advertisements or other materials without express written permission from the editorial board, only with reference and compliance with legislation.

Head of the publications department: Ya. Korost**Production editor:** D. Motruk**Design and layout:** LLC «Medix Group»**Distribution:** LLC «Medix Group»

© «Medicines of Ukraine», 2025

© LLC «MEDIX Group», 2025

Зміст

ПІРАМІДА ДОКАЗОВОЇ МЕДИЦИНИ

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ТОВАРИСТВА КАРДІОЛОГІВ (ESC) 2024 РОКУ ЩОДО ЛІКУВАННЯ ЗАХВОРЮВАНЬ ПЕРИФЕРИЧНИХ АРТЕРІЙ ТА АОРТИ (ЧАСТИНА 5)5

ЛЕКЦІЇ, ОГЛЯДИ

РОЛЬ ГАМК У ПАТОГЕНЕЗІ ТРИВОЖНО-ДЕПРЕСИВНИХ РОЗЛАДІВ, ЧИ МАЄ ВПЛИВ АЛКОГОЛЬ НА ЦІ МЕХАНІЗМИ ТА ЧИ ІСНУЄ АЛЬТЕРНАТИВА КЛАСИЧНОМУ ЛІКУВАННЮ? М. М. Орос, М. А. Калініченко 15

РОЛЬ СПАДКОВОСТІ У ПАТОГЕНЕЗІ ІНФАРКТУ МІОКАРДА Л. Є. Лобач20

СИСТЕМНЕ ЗАПАЛЕННЯ ЯК ЧИННИК МОРФОГЕНЕЗУ УРАЖЕНЬ АРТЕРІЙ С. М. Стаднік, В. А. Лафаренко, В. А. Пилипчук24

ПСИХІЧНЕ ЗДОРОВ'Я ДІТЕЙ ПІД ЧАС ВІЙНИ: РОЗЛАДИ, РИЗИКИ ТА ШЛЯХИ ПІДТРИМКИ. ПОГЛЯД НА ПРОБЛЕМУ Л. С. Барна29

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ

РЕСТРИКТИВНА КАРДІОМІОПАТІЯ О. А. Бутко, К. Ю. Кіношенко33

ТЕСТОВІ ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ42

ОФІЦІЙНІ СТОРІНКИ, НОВИНИ, КОМЕНТАРІ

ВСЕСВІТНІЙ ДЕНЬ ШИЗОФРЕНІЇ: ЩОДО ПРІОРИТЕТІВ У ЛІКУВАННІ ПСИХІЧНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ44

ГРИБОК НА НОГАХ: ЯК ВИЯВИТИ І ЛІКУВАТИ?44

ПАЦІЄНТСЬКІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗАКЛИКАЮТЬ ПІДТРИМАТИ ЗАКОНОПРОЄКТ ПРО ЗБІЛЬШЕННЯ КОШТІВ НА ЗАКУПІВЛІ ЛІКІВ45

МІЖНАРОДНИЙ ДЕНЬ КЛІНІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ: УКРАЇНА ДЕМОНСТРУЄ СТІЙКІСТЬ І РОЗВИТОК У СФЕРІ ВИПРОБУВАНЬ ЛІКІВ46

ЗАТВЕРДЖЕНО ПЕРЕЛІК ГРАНИЧНИХ РЕФЕРЕНТНИХ ЦІН НА ЛІКАРСЬКІ ЗАСОБИ46

Contents

EVIDENCE BASED MEDICINE PYRAMID

EUROPEAN SOCIETY OF CARDIOLOGY (ESC) 2024 GUIDELINES FOR THE MANAGEMENT OF PERIPHERAL ARTERY AND AORTIC DISEASES (PART 5)5

LECTURES, REVIEWS

THE ROLE OF GABA IN THE PATHOGENESIS OF ANXIETY-DEPRESSIVE DISORDERS, DOES ALCOHOL AFFECT THESE MECHANISMS AND IS THERE AN ALTERNATIVE TO CLASSICAL TREATMENT? M. M. Oros, M. A. Kalinichenko 15

THE ROLE OF HEREDITY IN THE PATHOGENESIS OF MYOCARDIAL INFARCTION L. Ye. Lobach20

SYSTEMIC INFLAMMATION AS A FACTOR IN THE MORPHOGENESIS OF ARTERIAL LESIONS S.M. Stadnik, V.A. Lafarenko, V.A. Pilipljuk24

MENTAL HEALTH OF CHILDREN DURING WAR: DISORDERS, RISKS, AND SUPPORT STRATEGIES. A LOOK AT THE PROBLEM L. S. Barna29

CONTINUING MEDICAL EDUCATION (CME)

RESTRICTIVE CARDIOMYOPATHY O. A. Butko, K. Yu. Kinoshenko33

TEST TASKS FOR SELF-CONTROL42

OFFICIAL PAGES, NEWS, COMMENTS

WORLD SCHIZOPHRENIA DAY: ON PRIORITIES IN THE TREATMENT OF MENTAL ILLNESSES44

TOENAIL FUNGUS: HOW TO DETECT AND TREAT IT?44

PATIENT ORGANIZATIONS CALL FOR SUPPORT OF THE BILL ON INCREASING FUNDS FOR THE PURCHASE OF MEDICINES45

INTERNATIONAL CLINICAL TRIALS DAY: UKRAINE DEMONSTRATES RESILIENCE AND DEVELOPMENT IN THE FIELD OF DRUG TRIALS46

LIST OF MAXIMUM REFERENCE PRICES FOR MEDICINES APPROVED46

УДК

Л. С. БАРНА

/Тернопільський державний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Тернопіль, Україна/

Психічне здоров'я дітей під час війни: розлади, ризики та шляхи підтримки. Погляд на проблему

Резюме

Воєнні конфлікти залишають глибокий слід у психіці цивільного населення, особливо вразливими є діти та підлітки. Стаття розкриває особливості формування у неповнолітніх в умовах війни психічних розладів, зокрема ПТСР, тривожних розладів, депресії та порушень поведінки. Узагальнено результати міжнародних і вітчизняних досліджень, визначено основні ризики, а також розглянуто напрями психосоціальної допомоги. Особлива увага приділена психологічним наслідкам війни в Україні для молодого покоління та існуючим підходам до лікування і реабілітації.

Ключові слова: діти, війна, психічне здоров'я, ПТСР, депресія, тривожність, підлітки, Україна, психосоціальна підтримка

Війна – це травма, не лише фізична, а й психоемоційна. Для дітей і підлітків, психіка яких ще формується, війна є потужним стресогенним фактором. У XXI столітті, попри розвиток міжнародного права, тисячі дітей щороку страждають через збройні конфлікти – від втрати дому, родичів, доступу до освіти та медичної допомоги до прямих психологічних травм.

Війна в Україні, яка триває з 2014 року і набула повномасштабного характеру в 2022 році, створила величезну гуманітарну кризу. За оцінками ЮНІСЕФ, понад 5 мільйонів українських дітей потребують психологічної підтримки [1]. Психологи відзначають зростання частоти посттравматичного стресового розладу (ПТСР), тривожних розладів, депресій, а також змін у поведінці, що можуть призвести до порушень соціальної адаптації.

Основні психічні розлади у дітей і підлітків в умовах війни

Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР). ПТСР виникає як відповідь на екстремальну подію, що виходить за межі звичного досвіду. Для дітей характерні флешбеки, нічні кошмари, уникання ситуацій, що нагадують травму, порушення концентрації уваги. Особливо уразливими є діти, які зазнали прямої загрози життю або стали свідками загибелі близьких [2, 3].

Тривожні розлади. Діти можуть демонструвати генералізовану тривожність, страх залишатися наодинці, уникати соціальних контактів, демонструвати гіперактивність або навпаки – повільність і замкненість. У молодших дітей частим проявом є соматичні симптоми: біль у животі, головний біль без органічної основи [4].

Депресивні розлади. В умовах тривалого стресу та невизначеності діти можуть втрачати інтерес до ігор, спілкування, проявляти апатію, мати порушення сну та апетиту. У підлітків можливі суїцидальні думки, порушення ідентичності, емоційне вигорання [5].

Порушення поведінки та розвитку. У дітей часто виникають регресивні реакції (наприклад, енурез, смоктання пальця), агре-

сивність, емоційні вибухи. Підлітки можуть вдаватися до ризикованої поведінки, конфліктувати з оточенням, відмовлятися від навчання. Затримки мовленнєвого та когнітивного розвитку фіксуються у дітей, які перебували в умовах постійного стресу [6].

Психотравмуючі фактори та вразливі групи

До основних психотравмуючих факторів належать:

- безпосереднє перебування в зоні бойових дій;
- втрата або поранення батьків;
- розлука з родиною, евакуація;
- тривале перебування в укриттях, таборах біженців;
- відсутність доступу до школи, звичного середовища;
- економічна нестабільність, соціальна дезадаптація.

Особливої уваги потребують діти з інвалідністю, сироти, діти, які втратили батьків або отримали фізичні травми.

Психічний стан дітей оцінюється за допомогою клінічних бесід, опитувальників, шкал, спостереження. Використовуються:

- Шкала дитячого ПТСР (Child PTSD Symptom Scale);
- RCADS – Revised Children's Anxiety and Depression Scale;
- опитувальники SDQ (Strengths and Difficulties Questionnaire), що використовуються й в Україні.

Діагноз підтверджують відповідно до МКХ-11 або DSM-5 у тісній співпраці з батьками, педагогами та лікарями [7].

Психосоціальна підтримка та лікування

Психотерапія – перша лінія допомоги. Найбільшу ефективність продемонстрували:

- **Травмофокусована КПТ (TF-CBT)** – поєднує елементи когнітивної терапії та емоційної стабілізації;
- **ігрова терапія** – для молодших дітей;
- **арт-терапія, психодрама, групова робота** – для підлітків.

Медикаментозне лікування призначається лише при тяжких розладах. Використовуються СІЗЗС (сертралін, флуоксетин), рідше – анксіолітики. Необхідний контроль психіатра [8].

Підтримка в школі та родині, важливими компонентами якої є:

- стабільне шкільне середовище;
- наявність дорослих, які підтримують;
- інтеграція в колектив;
- робота з батьками, особливо у випадках, коли вони самі пережили травму.

В Україні реалізуються програми підтримки дітей у межах проєктів ЮНІСЕФ, МОЗ, МОН та міжнародних НУО.

Згідно з дослідженням Українського інституту соціальних досліджень, понад 70 % дітей з прифронтових територій мають симптоми стресових розладів [9]. Програми, що впроваджуються в школах, у тому числі «Безпечна школа» та «Поруч», показали ефективність у стабілізації емоційного стану дітей [10].

Висновки

Психологічні розлади у дітей, які пережили війну, становлять загрозу для їхнього повноцінного розвитку й соціального функціонування. Вчасне виявлення, мультидисциплінарний підхід до діагностики й лікування, а також посилення системи психосоціальної

допомоги є пріоритетом для суспільства. Український досвід формує підґрунтя для нових стратегій у сфері дитячої психіатрії та соціальної реабілітації.

Додаткова інформація. Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів.

Список використаної літератури

1. UNICEF. Children in Ukraine at heightened risk of mental health issues. 2023. <https://www.unicef.org/ukraine>
2. American Psychiatric Association. Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (DSM-5). APA, 2013.
3. Pfefferbaum B. Mental health and the Covid-19 pandemic / B. Pfefferbaum, C. S. North // N Engl J Med. – 2020. – Vol. 383. – 510–512.
4. Thabet A. A. Post-traumatic stress reactions in children of war / A. A. Thabet, P. Vostanis // J Child Psychol Psychiatry. – 1999. – 40(3). – 385–391.
5. Macksoud M. S. The war experiences and psychosocial development of children in Lebanon / M. S. Macksoud, J. L. Aber // Child Dev. – 1996. – 67 (1). – 70–88.
6. Murthy R. S. Mental health consequences of war: a brief review of research findings / R. S. Murthy, R. Lakshminarayana // World Psychiatry. – 2006. – 5(1). – 25–30.
7. Ministry of Health of Ukraine. Настанова з надання психосоціальної підтримки дітям, постраждалим від війни. – МОЗ України, 2023.
8. Кушнір Г. Психічне здоров'я дітей в умовах війни: сучасні підходи до лікування / Г. Кушнір, А. Левченко // Психіатрія, неврологія і медична психологія. – 2022. – № 4(3). – С. 18–25.
9. Психоемоційний стан дітей з прифронтових територій / Український інститут соціальних досліджень ім. О. Яременка. – Київ, 2023.
10. Міністерство освіти і науки України. Програма «Поруч»: психосоціальна підтримка дітей та молоді, 2023. <https://mon.gov.ua>

Summary

Mental Health of Children During War: Disorders, Risks, and Support Strategies. A look at the problem

L. S. Barna

Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ternopil, Ukraine

Armed conflicts leave a profound impact on the mental health of civilian populations, with children and adolescents being among the most vulnerable. This article examines the development of mental disorders in minors during wartime, focusing on post-traumatic stress disorder (PTSD), anxiety disorders, depression, and behavioral disturbances. It summarizes the findings of both international and Ukrainian studies, outlines key risk factors, and explores approaches to psychosocial support. Special attention is given to the war in Ukraine, its psychological consequences for the younger generation, and current methods of treatment and rehabilitation.

Key words: children, war, mental health, PTSD, depression, anxiety, adolescents, Ukraine, psychosocial support